

Tobias Linné

Varför behandlas grisar så illa?

”Dogs look up to you, cats look down on you. Give me a pig! He looks you in the eye and treats you as an equal.” (Winston Churchill, citerad i Langworth 2008:535)

Att grisen och människan har många och nära sociala band är svårt att säga emot. Den svenska 1700-talsforskaren Johan Fischerström som skrev om grisar och andra lantbruksdjur hävdade att grisen är det djur som näst apan är allra mest lik människan, och även Aristoteles förundrades över grisars förmågor (Ragnar 2015:24; Grumett 2019). Det sägs ofta att grisar är mer intelligenta än hundar och ibland till och med apor. Klart tycks i alla fall vara att grisars emotionella intelligens är stor (Bekoff 2007). När grisar får vara i sin naturliga miljö är de lekfulla, tillgivna och omtänksamma djur med täta sociala band. Grisar drömmar när de sover, tycker om att lyssna på musik och är kapabla att förstå konsekvenser av sitt eget handlande (Bekoff 2007). Grisar delar därmed med människor många egenskaper som ofta antagits vara endast mänskliga. Ändå föds de flesta grisar idag upp under betingelser som skulle få deras ägare dömda för djurplågeri om de tillämpades på andra djur, som hundar eller katter.

I sin klassiska text *The Sociological Imagination* (2000[1959]) skriver C Wright Mills att kraften i den sociologiska analysen ligger i att den förmår gå bortom de upplevda erfarenheterna – det han kallar ”troubles” – och den vardagliga förståelsen av dem. Den sociologiska analysen vänder blicken bort från företeelsers vardagliga betydelser och placerar dem i ett större sammanhang, socialt och kulturellt. På liknande vis kan människors behandling av grisar betraktas i ljuset av grisars och människors sociala relationshistoria, vilket är syftet med denna text. I denna text anläggs också ett kritiskt perspektiv på denna relationshistoria, där den främst betraktas som en fråga om makt, och där relationen mellan grisar och människor kan ses som präglad av sociala strukturer

av över- och underordning. I detta hämtar analysen inspiration från forskningsfältet kritiska djurstudier, ett fält som definierats som ”an academic field of study dedicated to the abolition of animal exploitation, oppression and domination” (DeMello 2012:5). Där den kritiskt inriktade sociologin ofta har fokuserat på strukturer av klass, genus eller etnicitet och hur dessa formar människors livsvillkor, är analysen av över- och underordning som motiveras i arttillhörighet central inom kritiska djurstudier. *Speciesism* är det begrepp som används här, för att i analogi med rasism och sexism förklara hur djur systematiskt värderas lägre just utifrån deras arttillhörighet. Singer beskriver speciesism som ”a prejudice or attitude of bias in favor of the interests of members of one’s own species and against those of members of other species” (2015[1975]:35).

Från kritiska djurstudier hämtas också en annan utgångspunkt för denna text, att samhällsvetenskaplig teori och forskning inte ska förhålla sig abstrakt eller neutralt till det som studeras, utan ska bidra med kunskap som direkt eller indirekt kan förändra de ojämlika maktförhållanden som studeras (Taylor & Twine 2014). Det handlar om att i analyser och tolkningar alltid ställa sig på den svagare partens sida, och i analysen av relationen mellan människor och grisar innebär det därmed att ställa sig på grisens sida.

Med hjälp av dessa perspektiv blir det möjligt att mot en större social och kulturell fond förstå varför grisar behandlas så illa och varför det är legitimt att göra det trots att grisen är så lik människan och under lång tid stått henne nära. Inledningsvis ger texten en kort inblick i hur utnyttjandet av grisar är sammanlänkat med ett förakt för grisen i det moderna samhället. Därefter går texten bakåt i tiden för att följa grisars och människors relation genom nedslag i historien, framåt till det moderna samhälle där det blivit allt viktigare för människor att markera distans ifrån grisar. Det moderna samhället och hur det påverkat relationen mellan människor och grisar är också fokus för det därefter följande avsnittet. Här lyfts bland annat framväxten av den moderna industriella grishållningen fram och hur denna inneburit att grisar allt mer ses som råmaterial än som individer.

De två därpå följande avsnitten utvecklar analysen av hur grisar behandlas i det moderna samhället och argumenterar för att denna behandling hämtar näring ur såväl klassförakt som fascistiska idéströmningar. Avslutningen återvänder till den centrala frågan i texten, varför grisar behandlas så illa, och summerar vad ett kritisk djurstudieperspektiv kan bidra till i förståelsen av detta.

UTNYTTJAD OCH OFTA FÖRLÖJLIGAD

Grisar är idag ett av de mest talrika däggdjuren på planeten. Det beräknas att runt 1 1/2 miljard grisar varje år föds upp och slaktas i världen (FAO 2020). I den industriella grishållningen, i vilken 99 % av alla grisar i Sverige idag lever, har ett slaktsvin enligt svensk lagstiftning knappt en kvadratmeter att leva på, och de får aldrig under sitt liv möjlighet att vistas utomhus. Trots att det finns tio gånger fler grisar än hästar i Sverige syns de nästan aldrig (Ragnar 2015:296). Då och då blir människor påmindas om dem,

”Grisajävlar” av Viktor Rosdahl. Tusch och ägg på duk. 120 x 80 cm. 2010.

som inför julen 2019 när djurrättsorganisationen Djurrättsalliansen avslöjade misskötsel på en av Sveriges prisbelönta grisgårdar, bland annat var det grisar som vadade i avföring och döda grisar som låg kvar bland levande.¹ Men bilder som dessa tycks falna snabbt, till jul åter förmodligen ändå de flesta i Sverige gris.

Men grisar är inte bara hårt exploaterade inom den industriella djurproduktionen, de är också ett av de mer föraktade och förlöjligade djuren i medier och populärkultur. Även när grisar förekommer i mer positiva sammanhang, så är de ofta lätt komiska figurer, som Miss Piggy, Greta Gris eller i Disneys animerade film *Three Little Pigs* från 1933 där de tre små grisarna har sin pappa i form av en korb hängande på väggen.

Också i språket syns förlöjligandet och föraktet för grisen. Att kalla en annan människa för svin är nedsättande i sig, men grisen förekommer också i negativt laddade uttryck som ”mansgris”, ”smutsgris” och ”fyllesvin” eller när poliser kallas ”grisajävlar” (Ragnar 2015:35; DeMello 2012:260).

Samtidigt är grisen också ett mycket omtyckt djur, och förekommer kanske framförallt inom barnkultur som en positiv symbol. Astrid Lindgren-filmatiseringen *Emil och Griseknoen* (Olle Hellbom, 1973) är förmodligen den som flest svenskar känner till. Emil räddar Griseknoen som liten och har den sedan som vän och husdjur, han lär den sitta fint och hoppa högt och de blir berusade av jästa körsbär tillsammans. En underton

i historien är den om ett barn som inte accepterar den rangordning mellan djur och människa som är central på gården. Emils pappa irriterar sig på dem när de leker och säger ”Roligt och roligt, grisar ska inte ha roligt, grisar ska det bli julskinka utav”. Men Griseknoen är Emils lekkamrat, en lekkamrat som samtidigt ska bli julskinka, en typisk bild av människans motsägelsefulla relation till grisen.

GRISAR OCH MÄNNISKOR: NÄRHET OCH DISTANS

Människan har delat en stor del av sin moderna historia med grisar, levt sida vid sida och under samma tak. Det är ingen överdrift att säga att grisen är en av människans närmaste följeslagare eller att få andra djur har bidragit så mycket till den mänskliga civilisationen och samhället som grisar har gjort (Hribal 2003, 2007).

Liksom när det gäller domesticeringen av hundar har det lyfts fram att domesticeringen av grisar var en reciprok process; grisen hade nytta av att leva i närheten av människor och människan hade nytta av grisar. Ragnar beskriver det som ”ett slags avtal mellan två intelligenta parter som ingicks och som baserades på ömsesidigt egenintresse” (2015:24).

Grisar domesticerades i det som är dagens Kina för över 9000 år sedan (De Mello 2012:86). Grisens stora betydelse för den kinesiska civilisationen kan ses rent bildligt i det kinesiska tecknet för hem 家 som har just en gris 豕 i sig:

Utveckling av tecknet för hem från 1600 f.kr. (längst till vänster) till dagens användning (längst till höger). Bilder: Wiktionary.

Grisar var populära under många kinesiska dynastier, särskilt när befolkningen växte. I det tätbefolkade Kina fanns inte möjlighet att ha så många djur som krävde stora betesmarker (Maddison 2007:15). Istället fokuserades uppfödningen på as- och allätare som inte krävde stora landarealer. Även under kommunistpartiets styre av Kina efter andra världskriget spelade grisuppfödning en stor roll. Under lång tid levde människor i Kina nära grisar, vilket syns bland annat i det slags bostadshus Diao Jiao Lou (吊脚楼) som framförallt var populära i det fuktiga klimatet i sydvästra Kina, där första våningen av huset beboddes av grisar, medan övervåningen beboddes av människor.

Också i Europa har människor länge levt nära grisar. Hribal skriver om 1600- och 1700-talets Irland där relationen mellan grisar och människor var mycket familjär: “He (or she) goes in and out and about the hole, like one in the family; the family sleep, huddled up together, on dead weeds or a little straw in one corner of the hole, and the pig, on a similar bed in another corner.” (Hribal 2003:439)

Bostadshus av typen Diao Jiao Lou (吊脚楼) i Hunan-provinsen. Foto: Dagang.

Å ena sidan, den familjära grisen som lever nära människor och, som Churchill uttrycker det i citatet i inledningen, betraktar människan som en jämlike. Å andra sidan, människans blick tillbaka på grisen, som inte är en på en jämlike. Grisen har ansetts tabubelagd, smutsig och värd förakt inom såväl judendom, islam som kristendom. De religiösa normsystem som betraktat grisen som ett orent och motbjudande djur har haft ett stort inflytande på relationen mellan människor och grisar, och på det förakt som visats och visas dem (Ragnar 2015:30; De Mello 2012:128; Douglas 1997). I *Grisens Historia. Så mycket mer än fläsk* ställs frågan om föraktet inte också kan botten i människans "egen likhet med grisen och vår vilja att projicera mänskliga tillkortakommanden på den?" (Ragnar 2015:226). Kanske är det just för att människor delat så mycket med grisar, att de levit så nära tillsammans, som en distans behöver skapas till dem för att kunna föda upp, döda och äta dem?

Sociologerna Arluke och Sanders begrepp "boundary work", gränsarbete, kan fungera belysande här (1996:133). Den västerländska djur- och natursynen har ända sedan Aristoteles präglats av föreställningen om en hierarkisk ordning av växter, djur och natur med människan högst upp. I en sådan hierarkisk ordning är också separationen av människan från naturen och resten av djuren central, trots att människan bio-

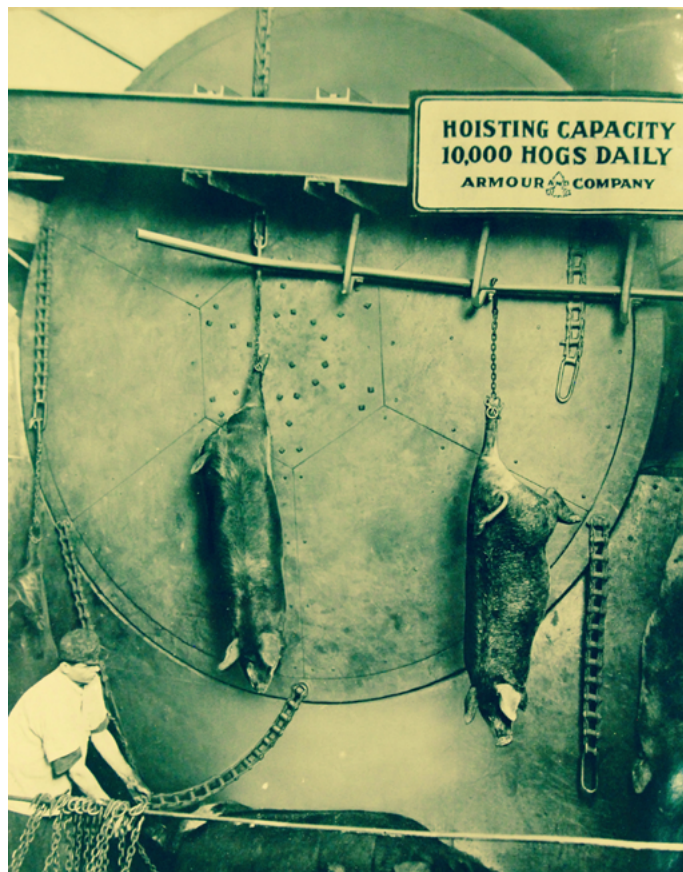
logiskt är ett djur (Arluke & Sanders 1996:168; Hribal 2007). "Boundary work" är enkelt uttryckt de sociala processer som innebär "the drawing and blurring of lines of demarcation between humans and animals" (Arluke & Sanders 1996:133). Gränsen för kategorin människa och djur utmanas ständigt, av forskning som visar att djur är mer intelligenta än vad som tidigare ansetts, men också i det nära mötet mellan djur och människor. Risken är att de socialt konstruerade kategorierna "djur" och "människa" blandas ihop när relationen blir för nära, beroendet för betydande, och igenkänningen för stor, som i exemplet med grisen. Gränserna blir otydliga och därmed utmanas hela det hierarkiska system som ordnar djur och människor i relation till varandra. Som i alla sådana system finns en strävan att undvika tvetydighet, det som riskerar att falla mellan kategorier eller att förstöra den "naturliga" ordningen (Douglas 1997; Arluke & Sanders 1996:165). Genom att upprätthålla föreställningen om grisen som något annat, blir det inte bara legitimt att förakta den, utan också möjligt att behandla grisar på det sätt som människor gör, trots grisens och människans långa och nära historia (Arluke & Sanders 1996:189; Joy 2011).

DEN MODERNA GRISEN: RÅMATERIAL ISTÄLLET FÖR RELATIONSPART

I *The Politics and Poetics of Transgression* gör Stallybrass och White en socialsemiotisk analys av grisar och hur de gått från att vara ett "marginal creature since the Middle Ages when it resembled a baby, lived next to and with humans, and ate similar food" till att i det moderna samhället ha blivit "a hated object of disgust lacking any appeal" (Stallybrass & White 1986:44-45; Zeynep 2010:53).

Med modernisering, industrialisering och urbanisering förändrades både grisarna och relationerna mellan grisar och människor i grunden (Ragnar 2015:177-186; DeMello 2012: 134). Idag är det få som överhuvudtaget har någon relation till grisar, annat än som kött. Industrialiseringen av grisproduktionen tog fart i slutet av 1700-talet i Västeuropa. Fram till mitten av 1700-talet hölls tamgrisar i Sverige ofta som halvsvilt bökande, så kallade "ollonsvin" (Ragnar 2015:90, 102). De fick gå själva i skogen och äta bok- och ekollon. Från denna tid började grisar utfodras mer aktivt och inte bara på vintern. Detta innebar att deras rörelsefrihet begränsades, och att de med tiden kom allt mer inomhus (Ragnar 2015:117). Under 1700- och 1800-talet kom också de tamgrisar som levit och utvecklats i samklang med människor under hundratals år att ersättas av nya tamsvinsraser. Grisaveln tog fart i Sverige och i Europa, och många raser importerades och exporterades mellan exempelvis länder som Sverige, Tyskland och Storbritannien (Ragnar 2015:110, 134). Den nakna blekrosa grisen som idag utgör sinnebilden för en gris är i själva verket en korsning mellan en engelsk ras och raser i flera andra länder. Idag är det dock en helt annorlunda gris än för 200 år sedan, som Björck skriver:

The breeding of animals for meat has sped up unimaginably during the modern era. In 1800, it took two to five years for a pig to reach the weight of 60 kilos. Today, a weight of 100 kg is reached before the pig is even six months old. "Ready for slaughter before it has lost its baby teeth," as Barbara Adam puts it. (2014:196)

“Wheel of Fortune” Hog Elevating Wheel, Armour and Company, Chicago, Illinois. U.S. Army Signal Corps Photograph. Källa: Library of Congress, USA.

Den moderna grisen möjliggjordes av en rad andra moderna uppfinningar som kyltransporter och utvecklade kommunikationsnät, från 1830-talet i USA och framåt, till dess att den industriella grisproduktionen fick sitt slutliga genombrott under efterkrigstiden i väst (Burt 2006:123). Den industrialiserade grisproduktionen är uppbyggd på moderna principer om rationalisering, standardisering och specialisering. Dessa syns både i själva produktionen där precisa metoder används för att kalkylera det mest effektiva sättet att föda upp och döda grisarna, men också i den genetiska omformningen av grisars kroppar inom aveln för att göra dem så ekonomiskt lönsamma som möjligt (Noske 1997:15; Williams 2004:48; Burt 2006:121). Grisar blir i och med detta delar av ett system där deras liv värderas i enbart ekonomiska termer, de reduceras främst till råmaterial och är inte en möjlig relationspart i människors ögon. Ritvo uttrycker det förändrade förhållningssättet till djur i västvärlden under 1800-talet som “animals became significant primarily as the objects of human manipulation” (1987:2). I det moderna rationaliserade

och industrialiserade systemet för uppfödning och slakt av grisar har den enskilda grisens liv och död suddats ut, “one cannot see the animals for the industry” som Burt uttrycker det (2006:122). I romanen *The Jungle* från 1906 beskriver den amerikanska författaren, journalisten och aktivisten Upton Sinclair de enorma slakthusområdena i Chicago och de nya slaktmetoder som utvecklats där. “The Wheel of Fortune” kallas ett av dessa moderna, rationaliserade och standardiserade sätt att döda:

It was all so very businesslike that one watched it fascinated. It was pork-making by machinery, pork-making by applied mathematics. And yet somehow the most matter-of-fact person could not help thinking of the hogs; they were so innocent, they came so very trustingly; and they were so very human in their protests – and so perfectly within their rights! They had done nothing to deserve it; and it was adding insult to injury, as the thing was done here, swinging them up in this cold-blooded, impersonal way, without a pretense at apology, without the homage of a tear. (Sinclair 1906:39)

Sinclair beskriver fasan i det mekaniserade dödandet, men det som träder fram i citatet är också grisens och människans närhet och likhet “they were so very human in their protests – and so perfectly within their rights!”

GRISAR SOM ARBETARKLASS

Författare inom kritiska djurstudier, som Hribal (2003) och Noske (1997), har lyft fram att de djur som föds, lever och dör inom djurindustrierna kan betraktas som ett slags proletariat som producerar stora ekonomiska värden utan att själva få någonting ut av det. Hribal lyfter fram hur djuren med sina kroppar arbetat sida vid sida med människor under hela det moderna samhällets framväxt, men också hur de bidragit med sina kroppar i den djurindustriella produktionen. Han skriver;

Oxen, bulls, cows, and goats were producing the leather industry. Sheep were producing the wool industry. Cows were the ones who produced the milk, cheese, and butter industries. Chickens produced the egg industry. Pigs and cattle produced the flesh industry. This was the labor of re-production: feeding, clothing, and reproducing a continuously growing number of humans with their skin, hair, milk, eggs, and flesh. (Hribal 2003:453)

Noske (1997) applicerar Marx teori om arbetarens alienation inom den kapitalistiska produktionen på djurens arbete i det moderna industrialiserade jordbruket. Hon menar att de industriellt uppfödda och utnyttjade djuren alieneras från sina “produkter” som består av deras avkomma eller delar av deras kroppar. Men de alieneras också från sina egna kroppar då deras kroppsliga funktioner inom aveln manipulerats för att skapa maximal profit genom att de växer onaturligt snabbt eller producerar stora mängder mjölk. Djuren inom djurindustrin är dessutom alienerade från sociala relationer till andra djur, ibland genom att de lever i grupper av onaturlig storlek, men också från naturen när de tvingas leva instängda på mycket små ytor (Noske 1997:17-19). Och medan mänskliga arbetare kan gå hem från jobbet, arbetar djuren 24 timmar om dygnet, ett ultraproletariat, ständigt utnyttjat och i produktion.

SVAGHETSFÖRAKT OCH FETTFOBI

Föraktet för grisar kan förstås i analogi med föraktet för arbetarklassen, som Hribal gör. Men föraktet står också i samklang med andra strömningar i samhället vid tiden för framväxten av den moderna djurproduktionen. I den fascistiska ideologin som växte fram under första halvan av 1900-talet, hyllades maskinen och det industriellas omformning av världen (Passmore 2014), och för första gången användes också maskiner för att snabba upp slakten av djur (Patterson 2002:162). Dödandet neutraliserades och kunde utföras med ”a new level of detachment” (Patterson 2002:162). Industrialiserade massmord, som det på djur inom djurindustrierna, kan ses som en konsekvens av det moderna samhällsprojektet. Den slutsatsen är central i den polsk-judiske sociologen Zygmunt Baumans *Modernity and the Holocaust* (1989), även om Bauman skriver om massmord på människor och inte djur. Men kopplingen mellan industrialismen, fascismen och masslakten av grisar fanns där redan från början. Det var exempelvis på slakterierna i Chicago som Henry Ford – en framträdande antisemit med starka personliga band till Nazityskland – hämtade inspiration till löpandeband-produktion av bilar. Ford vände bara på konceptet, från att industriellt och metodiskt dela upp en kropp i mindre bitar, till att sätta ihop en bil utifrån dess mindre beståndsdelar (Patterson 2002). Och det var från den amerikanska slakteriindustrin som nazisterna fick inspiration till konstruktionen av koncentrationslägren för att göra dödandet så effektivt som möjligt (DeMello 2012: 267-268). Som Auschwitzkommendanten Rudolf Hoess uttryckte det var lägret “the largest human slaughterhouse that history had ever known” (Patterson 2002:122).

Enligt Bauman är det just dessa moderna ideal av rationalitet och arbetsdelning i mindre och mindre arbetsuppgifter, och det avstånd som dessa ideal skapar mellan den som deltar i en aktivitet som dödandet av djur och djuret som dödas, som möjliggör en ny form av maktutövning med fascistoida drag. Denna maktutövning bygger på en fundamental likgiltighet inför andras liv, människors som djurs. (Bauman 1989:99, 246)

Liksom moderna och industriella ideal hyllas, är kroppen central inom fascistisk ideologi, den starka, rena och självkontrollerade kroppen, fri från svaghet och beroende (Passmore 2014; Ofstad 1989). Ragnar talar om en stereotyp bild av den ”svaga, fläskiga och underlägsna industrigrisen” (2015:233). Grisarna i den moderna djurindustrin är feta, inte alls som grisarna var fram till mitten av 1800-talet. De är feta helt enkelt för att de hålls inlåsta och inte kan göra av med energi som de gjorde tidigare bökandes i skogen. Och de är feta för att de avlats fram till att vara det (Ragnar 2015:243).

Grisens fetma är helt i linje med människans strävan för henne. Och för detta föraktas grisen. Det moderna samhället är en “culture of fat hatred” (Bacon et al. 2016:41) där fetma ses som underlägset smalhet, och där den feta kroppen signalerar personligt misslyckande och brist på självkontroll. På samma vis som feta människor förlöjligas och förnedras, så tillskrivs grisarna mänskliga negativa egenskaper utifrån sina kroppar. Den feta griskroppen signalerar en svag karaktär som ger efter för sina begär. Det gäller inte bara begäret efter mat. Grisar framställs ofta som generellt svaga och omoraliska

varelser, som i en reklamkampanj för kondomer med titeln ”Don’t be a swine – use a condom” och en bild av män som grisar i baren, i färd med att antasta kvinnor.

Grisen som fet och karaktärssvag hakar i föreställningar om lantbruksdjur som dumma och triviala, som låter sig tämjas och manipuleras, en vida spridd bild av dessa djur som blandar sexism, speciesism och fascistiska idéer om den starkes rätt (Arluke & Sanders 1996:173-175; Dunayer 1995:14-15). Williams beskriver hur de moderna djurindustrierna utnyttjar djurens godtrogenhet och förtroende (2004:50). Grisen omvandlas till en varelse som är totalt beroende av människor, som inte skulle klara sig utan henne. I den industrialiserade grisproduktionen kan djuren till och med fås att gå själva mot sin död utan att tvingas av människor. Genom användning av lockbetesdjur och grisarnas sociala instinkter att följa en ledargris går de lugnt och sansat ovetandes mot sitt öde (Williams 2004:50-51).

Foto: Phoenix Han.

GRISENS BLICK OCH MÄNNISKAN

”Grisar tänker – för mig är det uppenbart – och grisen talar till oss med sin blick, som många gånger är ännu tydligare och klarare än någonsin en hunds kan vara.” (Ragnar 2015:31).

Det är i nära relationer som människor, särskilt kvinnor, löper störst risk att utsättas för våld (WHO 2012; Truman & Morgan 2012). För djur gäller samma sak; att leva i närheten av människor är förknippat med stora risker för våld. Det är närheten till människor som gjort grisen till ett av världens mest exploaterade djur. Men våldet mot grisar kommer också ur den distans och likgiltighet som kännetecknar det moderna industrialiserade förhållningssättet till djur, ett förhållningssätt där grisar reduceras till råmaterial och

deras liv värderas enbart i ekonomiska termer. Det göds av klasshat, svaghetsförakt och fettfobi, och av speciesismen som socialt system. Med begreppet "the socio-zoological scale" ger Arluke och Sanders (1996:169) en bild av hur speciesismen är organiserad. På den socio-zoologiska rankningen värderas olika djurarter i relation till varandra och till människor. Grisar värderas högre än många andra djur i detta system. Det handlar emellertid inte om att grisar värderas som individer, de värderas för att de bidrar med sitt arbete och sin kropp till det mänskliga samhället; som arbetskraft och råmaterial.

Arluke och Sanders menar att ambivalens mer än något annat karaktäriserar människors relationer till djur (1996:187). Som när hundar betraktas som individer och familjemedlemmar medan grisar – som liksom hundar levt sida vid sida med människor under tusentals år – enbart ges ett instrumentellt värde. När relationen mellan människor och grisar betraktas i ett större socialt och kulturellt sammanhang sätts dessa motsägelsefullheter i nytt ljus. Grisar och människor har historiskt stått varandra nära, men i grisens fall innebär denna närhet inte att grisar blivit väl behandlade av människor. Hur kan människor leva med sådana motsägelser, att behandla skilda djur så olika, frågar sig Arluke och Sanders. Hur kommer det sig att så många tycks likgiltiga inför det industriella massmord på grisar (och andra intelligenta djur) som sker i djurindustrierna varje dag, det som historikern Yuval Noah Harari kallar ett av världshistoriens största brott (2018)?

Svaret som kritiska djurstudier ger på denna fråga ligger i de sociala strategier som tagits upp i denna text. I distanseringen och utmejslandet av ett avstånd mellan grisar och människor. I speciesistiska idéer om mänsklig överlägsenhet och i att grisar tillskrivs uppfattade negativa egenskaper. I grund och botten handlar det också om makt, makten som ligger i att äta blod och kött av en annan högintelligent varelse.

Varför behandlas grisar så illa? För att människor kan, och för att kulturen och samhället tillåter det.

REFERENSER

- Arluke, A. & Sanders, C. R. (1996). *Regarding Animals*. Philadelphia: Temple University Press.
- Bacon, L., O'Reilly, C. & Aphramor, L. (2016). Reflections on Thin Privilege and Responsibility. In Cameron, E. & Russell, C. (eds.) *The Fat Pedagogy Reader. Challenging Weight-Based Oppression Through Critical Education*. New York: Peter Lang Publishing Group.
- Bauman, Z. (1989). *Modernity and the Holocaust*. Maldon, MA: Polity Press.
- Bekoff, M. (2007). *The emotional lives of animals. A leading scientist explores animal joy, sorrow, and empathy-and why they matter*. Novato, Calif.: New World Library.
- Björck, A. (2014). Telling stories of humans, animals, and modernization. I Andersson Cederholm, E., Björck, A., Jennbert, K. & Lönngren, A.-S. (red.) *Exploring the animal turn. Human-animal relations in science, society and culture*. Lund: Pufendorfinstitutet.
- Burt, J. (2006). Conflicts around Slaughter in Modernity. I *The Animal Studies Group. Killing Animals*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, ss. 120-144.

- DeMello, M. (2012). *Animals and society. An introduction to human-animal studies*. New York: Columbia University Press.
- Douglas, M. (1997). *Renhet och fara. En analys av begreppen orenande och tabu*. Nora: Nya Doxa.
- Dunayer, J. (1995). Sexist Words, Speciesist Roots. I Adams, C. & Donovan, J. (red.) *Women and Animals. Feminist Theoretical Explorations*. Durham: Duke University Press, ss. 11–31.
- Grumett, D. (2019). Aristotle's Ethics and Farm Animal Welfare. *Journal of Agricultural Environmental Ethics*, 32(2), ss. 321–333.
- Harari, Yuval N. (2018). *Sapiens. En kort historik över mänskligheten*. 2 uppl. Stockholm: Natur & Kultur.
- Hribal, J. (2003). Animals are part of the working class. A challenge to labor history. *Labor History*, 44(4), ss. 435-53.
- Hribal, J. (2007). Animals, Agency, and Class. Writing the History of Animals from Below. *Human Ecology Review*, 14(1), ss. 101-112.
- Joy, M. (2011). *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows. An introduction to carnism*. Berkeley, Calif.: Conari Press.
- Langworth, R. (2008). *Churchill by Himself. The Definitive Collection of Quotations*. New York: PublicAffairs.
- Maddison, A. (2007). *Chinese Economic Performance in the Long Run*, 2nd edn, Revised and Updated: 960–2030 AD. Paris: OECD.
- Mills, C. W. (2000[1959]). *The sociological imagination*. Oxford, England: Oxford University Press.
- Noske, B. (1997). Domestication Under Capitalism + The Animal Industrial Complex. I Noske, B. (red.) *Beyond Boundaries. Humans and Animals*. Montréal: Black Rose Books.
- Nocella II, A. J., Sorenson, J., Socha, K. & Matsuoka, A. (2014). The Emergence of Critical Animal Studies. The Rise of Intersectional Animal Liberation. I A.J. Nocella II, J. Sorenson, K. Socha & A. Matsuoka (eds.) *Defining Critical Animal Studies. An Intersectional Social Justice Approach for Liberation*. New York: Peter Lang, ss. xix-xxxvi.
- Ofstad, H. (1989). Strong or weak. A discussion of Who Were the Fascists?, *Inquiry*, 32(4), ss. 455-473.
- Passmore, K. (2014). *Fascism. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Patterson, C. (2002). *Eternal Treblinka. Our treatment of animals and the Holocaust*. New York: Lantern Book.
- Ragnar, M. (2015). *Grisens historia. Så mycket mer än fläsk*. Stockholm: Carlsson.
- Ritvo, H. (1987). *The animal estate. The English and other creatures in the Victorian age*. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press.
- Sinclair, U. (1906). *The Jungle*. New York: Doubleday, Page & Co.
- Singer, P. (2015[1975]). *Animal Liberation. The Definitive Classic of the Animal Movement*. New York: Open Road Media.
- Stallybrass, P. & White, A. (1986). *The politics and poetics of transgression*. Ithaca, N.Y.: Cornell Univ. Press.
- Taylor, N. & Twine, R. (2014). Introduction. Locating the 'critical' in critical animal studies. I N. Taylor & R. Twine (red.) *The rise of critical animal studies. From the margins to the centre*. London and New York: Routledge, ss. 1-6.

Truman, J. L. & Morgan, R. E. (2012). *Nonfatal Domestic Violence 2003–2012*, U.S. Department of Justice Office of Justice Programs Bureau of Justice Statistics.

World Health Organization (WHO) (2012). *Understanding and Addressing Violence Against Women. Intimate Partner Violence*. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77432/1/WHO_RHR_12.36_eng.pdf [2021-02-11]

Williams, A. (2004). Disciplining animals. Sentience, production, and critique. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 24(9), ss. 45-57.

Zeynep, Z. A. (2010). "Kill the Pig!": Lord of the Flies, "Piggy," and anti-Fat Discourse. I Levy-Navarro E. (ed.) *Historicizing Fat in Anglo-american Culture*. Columbus, OH: The Ohio State University Press.

NOTER

1. <https://djurrattsalliansen.se/ett-liv-som-gris/>

BILDMATERIAL

Fotografi på sida 54 är taget av Leah Kelley.